

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ СТУДЕНТА У ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВНЗ

Микола ДУБІНКА (Кіровоград)

У статті автор розкриває специфіку студентського віку, виокремлює характерні риси, протиріччя та труднощі щодо становлення особистості у процесі навчально-виховної діяльності ВНЗ

В статье автор раскрывает специфику студенческого возраста, выделяет характерные черты, противоречия и трудности относительно становления личности в процессе учебно-воспитательной деятельности ВУЗа

Ключові слова: студент, викладач, студентський вік, навчально-виховний процес, становлення, вищий навчальний заклад.

Постановка проблеми. У Національній доктрині розвитку освіти зазначено, що освіта має стати найважливішим чинником гуманізації суспільно-економічних відносин, формування нових життєвих орієнтирів особистості. Вимоги принципу гуманізації мають реалізовуватися на всіх ділянках освітнього середовища ВНЗ, де однією з головних постатей навчання і виховання є студент, а основою гуманізації є широкий спектр взаємодій у системі «викладач-студент», «студент-студент».

У наш час у науковій літературі ще немає вичерпного визначення поняття «студентство», як і відсутня однастайність щодо тлумачення характеру і специфіки праці власне студента. Проте є значний інтерес до цієї соціальної групи, який, передусім, пояснюється необхідністю підвищення якості підготовки фахівців на сучасному етапі розвитку освітньої галузі. Саме цим і обумовлюється актуальність окресленої проблеми.

Звідси, *метою статті* є розкриття особливостей студентської аудиторії, виокремлення протиріч та труднощів становлення особистості студента у процесі навчально-виховної діяльності ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. У науковій психолого-педагогічній літературі існують різні трактування сутності окресленого поняття. У буквальному розумінні «студент» з латинської мови означає «той, що

сумлінно працює» чи «той, хто бажає знання». Студентство – це мобільне об'єднання, метою існування якого є організована за певною програмою підготовка до виконання професійних і соціальних ролей у матеріальному і духовному виробництві, якому властиві свої права та обов'язки, визначені Законом України «Про освіту» та Положенням про вищий навчальний заклад.

Ми погоджуємося з позицією А. С. Власенко, яка зазначає, що «студентство – це особлива соціальна група, яка формується з різних соціальних утворень суспільства і характеризується особливими умовами життя, праці, побуту, особливою суспільною поведінкою і психологією, для якої набуття знань і підготовка себе для майбутньої роботи у суспільному виробництві, науці і культурі є головним і здебільшого єдиним заняттям» [2, 54].

Для нас є цінною думка Б. Г. Анан'єва, який зробив великий внесок у вивчення студентства: «Перетворення мотивації, всієї системи ціннісних орієнтацій, з одного боку, інтенсивне формування спеціальних здібностей у зв'язку з професіоналізацією, з іншого – виділяють цей вік як центральний період формування характеру та інтелекту» [6, 7].

Як частина соціуму, вказують Б. Рубін і Ю. Колесніков (і ми підтримуємо цю позицію), студентство є соціальною групою, що функціонує в системі вищої освіти, виступає як об'єкт виробництва, предметом якого є не річ, а сама людина, особистість. Звідси головною формою виробництва є навчально-виховна діяльність.

Отже, сучасні студенти – це, перш за все, молоді люди у віці 17-23 років. Цей вік визначається як пізня юність (старший юнацький вік) або рання зрілість, виділений як спеціальний об'єкт педагогічних досліджень порівняно недавно (у 70-ті роки ХХ століття). Відсутність єдиного терміну вже говорить про складність, неоднозначність психологічних характеристик зазначеного періоду життя. При цьому студентський вік, як і будь-яка інша стадія життєвого циклу людини, має свою неповторну специфіку. Дуже важливо мати на увазі, що людина безперервно еволюціонує як єдине ціле, так що жодну сторону її життя не можна вивчати у відриві від інших сторін, від багатогранної системи взаємодій, стосунків.

У цілому сам спосіб існування особистості є прагненням вийти за межі самої себе, є здатністю до зростання і розвитку, напрям яких педагог-вихователі не може передбачити наперед, і він не має права ухвалювати будь-які відповідальні рішення за вихованця, якими б правильними ці рішення не здавалися йому. Найголовніший прийом виховання – це сприйняття людини такою, якою вона є, без прямих оцінок і повчань [3]. Тільки у такому випадку зберігатиметься у вихователя контакт з вихованцем, що є єдиною умовою плідної взаємодії

обох учасників навчально-виховного процесу. При цьому головним завданням вихователя є розкрити перед вихованцем широке поле виборів, яке часто не відкривається власне особистістю через брак її життєвого досвіду, недостатності знань і незвіданості всього багатства культури [1].

Для нас є важливою позиція Ю. А. Самаріна, який виділив ряд характерних рис, що мають місце у розвитку студентської молоді. В цей період людина визначає свій майбутній життєвий шлях, оволодіває професією і починає випробовувати себе в різноманітних галузях життя; самостійно планує свою діяльність і поведінку, активно відстоює самостійність суджень і дій. У цьому віці складається світогляд, етичні і естетичні погляди на основі синтезу багатьох знань, життєвого досвіду, самостійного розуміння і практичних дій.

Це особистісне формування молодого людини відбувається досить складно, воно супроводжується рядом суперечностей та труднощів, які необхідно враховувати в навчально-виховному процесі [7, 353]. Суперечності мають соціально-психологічний характер: з одного боку, розвиток інтелектуальних, фізичних сил студента, а з іншого – обмеженість часу, економічних можливостей для задоволення потреб тощо. На відміну від школярів інтереси студентів переходять у площину майбутньої професії. Самостійність дій у студентському віці набирає практичного характеру. Це пов'язано з проживанням у гуртожитку, розподілом власного бюджету, раціональним використанням вільного часу. Навчання, побут, відпочинок студентів значною мірою залежать від кола спілкування, тобто студентських колективів, їх організованість, ціннісні орієнтації, моральні норми, неформальні лідери помітно впливають на ефективність усієї системи виховної роботи у вищому навчальному закладі [5, 338]; [8, 32-33]. Саме тому важливою є проблема гармонізації стосунків та взаємодії з однокурсниками.

На основі цих загальних суперечностей можна визначити протиріччя, притаманні сучасному студентству (Ю. А. Самарін):

- між розвитком інтелектуальних і фізичних сил студента і жорстким лімітом часу та економічних можливостей для задоволення потреб, що постійно зростають (соціально-психологічні);

- між прагненням до самостійності у здобутті знань і досить чіткими формами і методами підготовки спеціаліста певного профілю (дидактичні);

- між великою кількістю інформації, що надходить різними каналами, розширює знання студентів, і відсутністю часу, а іноді небажання розумової переробки, що призводить до поверховості у знаннях і мисленні та вимагає спеціальної роботи викладачів щодо поглиблення знань і вмінь студентів загалом (психолого-педагогічні).

Соціолог В. Шубкін називає вік від 17 до 25 років доленосним періодом у житті людини. Інтенсивні пошуки поклику, вибір пріоритету, перехід від книжних романтичних уявлень до зіткнення з реальними інститутами, професійне самовизначення, працевлаштування, створення сім'ї, – усе це пов'язане з такою гостротою емоційних переживань, з такою кількістю рішень, які необхідно прийняти в найкоротший період і які, певним чином, визначають долю людини, тому:

- це період найбільш інтенсивного дозрівання особистості; саме на нього припадає досягнення стабільності більшості психічних функцій;

- це вік переоцінки цінностей і мотивації поведінки, посилення свідомих мотивів поведінки; проте спеціалісти в галузі вікової психології і фізіології відзначають, що здатність до свідомої саморегуляції своєї поведінки розвинена у студентів не повною мірою (невмотивований ризик, невміння передбачити наслідки своїх учинків, в основі яких можуть бути не завжди гідні мотиви);

- водночас – це вік безкорисливих жертв і самовіддачі;

- це центральний період формування якостей характеру та інтелекту; саме на нього припадає досягнення стабільності та піку більшості психічних функцій (пік розвитку уваги 22-24 роки, в подальшому в 27-29 років – спад; пік розвитку пам'яті 23, 24, 29 років; пік розвитку мислення від 20-22 до 25 років) [7, 354].

Отже, студентство – це особлива складова суспільства, яка має як типові для сучасної молоді риси, так і специфічні особливості. Зокрема, для України портрет сучасного молодого покоління, створений за даними соціологічних досліджень, має певні типові риси. Молодь:

- стала більш прагматичною і самостійною у своїх діях. Вона більше покладається на власні сили та можливості, а не на державу чи будь-кого іншого у вирішенні власних проблем;

- має в цілому досить низький рівень соціальної активності, участі в діяльності політичних партій і громадських організацій. Цей процес відбувається на тлі значної активності невеликих груп молоді, зорієнтованих на політичну діяльність;

- у цілому має бажання вчитися, набувати вищої освіти, що дає можливість більш упевнено почуватися в житті, саморозвиватися та самореалізовуватися;

- вирізняється зниженням культурних запитів, нехтуванням ціннісних орієнтацій, певною кризою ідеалів, втратою духовних орієнтирів [1, 235].

Загальновідомо, що студентська група, як кожна соціальна група, створює свої закони, правила поведінки, яких повинні дотримуватись всі її учасники. Тобто перед особистістю студента постає вибір: підпорядковуватись груповим вимогам і стати конформним (від лат.

Conformo – робити подібним, відповідним, пристосовуватися, погоджуватися) чи намагаться зберегти свої погляди і власну позицію [7, 416].

Оптимальним варіантом взаємодії між студентським колективом та його членами є варіант гармонізації взаємовідносин [4]. Позитивними особливостями цього варіанту є можливість індивідуального творчого розвитку в колективі кожної молодої людини і можливість її самовизначення – вибіркового відношення до колективних впливів, які можуть сприйматися чи відторгатися нею в залежності від відповідності її поглядам та переконанням, ціннісним орієнтаціям.

Основними напрямками гармонізації особистісно-середовищних стосунків студента можна визначити: 1) створення в освітньому середовищі ВНЗ сприятливих психолого-педагогічних умов для соціальної адаптації та інтеграції (особистої залученості) студентів у навчально-виховний процес; 2) забезпечення психологічної підтримки членів студентської групи та сприятливого психологічного клімату; 3) організація координаційно-посередницької допомоги студентам у взаєминах з іншими суб'єктами освітнього процесу ВНЗ; 4) уникнення авторитаризму та формалізму у стосунках викладачів і студентів; 5) створення умов для творчої самореалізації кожного студента в доступних йому сферах життєдіяльності [7, 420].

У цілому студент є об'єктом педагогічної діяльності. Продукти діяльності педагога матеріалізуються у психічному образі іншої людини – у її знаннях, вміннях, навичках, у рисах характеру. Своєрідність даного об'єкту полягає в тому, що він одночасно є суб'єктом діяльності, проте не педагогічної, а іншої навчальної, ігрової, дослідницької, комунікативної. Об'єктом діяльності студента є наукова, теоретична і практична інформація, якою він має оволодіти [4]. Отже, у студента як суб'єкта діяльності є своя мета, свій об'єкт, свої способи досягнення мети, свої можливості.

Одне із завдань викладача на всіх етапах становлення студента – допомогти йому знайти себе. Якщо людина отримує завдання, що не відповідає її нахилам, вона ніколи не пізнає якою цікавою може бути праця. При організації викладачем впливу на об'єкт (студента) потрібно враховувати те, що останній ніколи не розвивається у прямій залежності від педагогічного впливу на нього, а за своїми законами, властивими його психіці – особливостями сприймання, розуміння, запам'ятовування, становлення волі, характеру, формування загальних і специфічних здібностей [1]. Студент не народжується суб'єктом діяльності, а стає ним під впливом навчання і виховання. І саме викладачі мають допомогти студентові стати суб'єктом діяльності, в

основі якої лежить самовизначення, саморух, самоутвердження, самореалізація, самовдосконалення.

У студентські роки формуються характер, і світогляд молодої людини. Саме у цей період відбувається формування самосвідомості, здібності до прийняття відповідальних рішень, потреби емоційної близькості, коли цінності дружби і кохання стають визначальними. Тому викладачеві при організації взаємодії зі студентською аудиторією важливо враховувати, що в особистості цього вікового періоду відбувається формування:

- самосвідомості, як цілісного уявлення про себе, емоційного ставлення до власного «Я», самооцінки своєї зовнішності, поведінки, розумових, вольових, моральних якостей, усвідомлення своїх позитивних і негативних рис, на основі чого виникають мотиви вдосконалення особистості і самовиховання;

- світогляду, як системи поглядів, знань, переконань, власної життєвої філософії, що спирається на засвоєну раніше систему знань і здатність до абстрактно-теоретичного мислення;

- індивідуальності, що знаходить прояв у створенні власних теорій сенсу життя, кохання, щастя тощо [7, 355]. При цьому важливим є нагадати слова Б.Г. Анан'єва, що індивідуальність – це і предмет виховання, і його умова, а найбільше його продукт; це унікальне явище, оскільки воно має власний внутрішній світ, самосвідомість і саморегуляцією, що є діючим організатором поведінки – «Я» [6]. Індивідуальність – це своєрідність психіки особистості індивіда, її неповторність, що має прояв у рисах темпераменту і характеру, в емоційній і вольовій сферах, в інтересах, потребах і здібностях людини.

Важливо врахувати, що у студентському віці становлення самосвідомості, світогляду та самоствердження індивідуальності відбувається за наступними напрямками:

1. Рефлексії, самоаналізу внутрішнього світу, виникнення почуття власної неповторності, індивідуальності, несхожості на інших, у результаті чого можлива поява почуття «самітності», нерозуміння зі сторони оточуючих.

2. Усвідомлення неповторності часу, розуміння необхідності завершення свого існування, що спонукає до роздумів над проблемами життя і смерті, життєвими перспективами, цілями і сенсом земного буття.

3. Формування цілісного уявлення про самого себе, ставлення до себе. Не випадково, що для майбутнього фахівця важливим є рівень самооцінки, що стосується фізичних можливостей, розумових здібностей, вчинків, мотивів поведінки, моральних якостей тощо.

Самооцінка розпочинається з аналізу зовнішності (н-д, привабливість), а потім відбувається оцінка моральних, інтелектуальних, вольових якостей. Слід зазначити, що у юнацькому віці самооцінка часто буває досить суперечливою. На основі співставлення думок інших людей, самостереження, самоаналізу своїх якостей і здібностей у молодій людини формується узагальнене ставлення до себе. За рівнем самооцінка може бути високою, середньою і низькою. З погляду адекватності (відповідності фактичним даним особистості), вона буває неадекватно високою (завищеною), неадекватно низькою (заниженою). Така невідповідність часто призводить до психологічних зривів, внутрішніх і зовнішніх конфліктів особистості. Студенти із завищеною самооцінкою (надмірно самовпевнені, некритичні, продовжують наполягати на власній точці зору, навіть якщо вона вочевидь неприйнятна) часто недооцінюють інших людей, а із заниженою (підвищено чутливі і ранимі, болісно реагують на критику, осудження, потребують до себе особливо тактовного відношення) – переоцінюють їх [8, 36-37]. А притаманні максималізм і категоричність в оцінюванні може породжувати негативне ставлення до думок викладачів, несприйняття їх порад, а це, у свою чергу, призводить до непорозумінь, конфліктних ситуацій тощо.

4. Усвідомлення сексуальної чуттєвості. Особам цього віку притаманне почуття любові, яке позначається на всьому їхньому житті і діяльності. Захопленість робить людину благороднішою, мрійливою, чуйною, спонукає до самовдосконалення. У цей період певна частина молоді створює сім'ї, що зумовлює появу різних побутових проблем. Однак розпорядок дня таких студентів стає організованішим і впорядкованішим [8, 34]. Саме тому розв'язання цього питання потребує добору таких методів статевих виховання, які б могли допомогти молодій людині створити міцну сім'ю, орієнтували на здоровий спосіб життя, сприяли уникненню ризику зараження хворобами, які передаються статевим шляхом тощо.

Характерними рисами юнацького віку є максималізм суджень, своєрідний егоцентризм: висувуючи свої теорії, молода людина досить часто поводить себе так, ніби оточуючі повинні підпорядковуватись її теоріям, а не теорії – об'єктивній дійсності. Прагнення довести свою незалежність і самобутність можуть супроводжуватись типовими поведінковими реакціями, зокрема зневажливим ставленням до порад батьків чи викладачів, недовірою і критиканством стосовно старших поколінь, іноді відвертою немотивованою протидією. І в той же час для юнацтва характерними є сугестивність і конформізм відносно впливу ровесників, що обумовлює спорідненість інтересів, смаків, стилів поведінки (жаргон, музика, мода тощо). Серед молоді можуть мати

прояви групового екстремізму (наближення чогось до крайньої межі, до екстремуму), на що слід звертати увагу, організовуючи виховну роботу серед студентства [7, 355-356].

Молоді люди, вступивши до вищого навчального закладу, стикаються з багатьма труднощами: дидактичними (новизна у процесі навчання, нові методи і організація навчання, відсутність навичок самостійної роботи тощо); соціально-психологічними (зумовлені входженням індивіда в нове середовище (умови життя, оточення, норми поведінки, незвичний режим діяльності, неналагодженість стосунків у групі, на курсі, на факультеті, незнайоме місто); особливості самостійного життя, розподіл кишенькових грошей і подолання можливих матеріальних труднощів тощо; професійними (невміння зорієнтуватися у професійній спрямованості процесу навчання; необхідність вчитися працювати з людьми; складність у формуванні організаторських вмінь і навичок тощо). Ці труднощі студенти долають протягом місяців, поступово пристосовуються до нових умов і спрямовують свої сили на здобуття знань [5, 338-339]; [8, 33].

Подолання означених труднощів сприяє спеціально організована робота вищого навчального закладу з адаптації, тобто активного і творчого пристосування студентів нового набору до умов вищої школи, в процесі якого формується тимчасовий колектив, особисті навички і вміння раціональної організації розумової діяльності, а також покликання до обраної професії, вибудовується система професійної самоосвіти і самовиховання професійно значущих якостей особистості тощо. Не випадково, одним із завдань вищого навчального закладу буде створення атмосфери уваги до особистості, справедливої вимогливості, тактовності, чуйності. Все це сприятиме процесу подальшої (після сім'ї та школи) соціалізації, формуванню у молодих людей морально-духовних якостей взагалі і гуманізму зокрема [7, 415].

При цьому варто враховувати, що одним з визначальних етапів соціалізації молодої людини є адаптація до нової ситуації – навчання на першому курсі, яка має характерні фази її здійснення:

- психічна реакція організму на нові умови вищого навчального закладу у студентів має різну тривалість, але переважно закінчується в середині першого семестру;

- включає перебудову пристосовницьких механізмів, динамічного стереотипу, психічних процесів і завершується приблизно до середини другого семестру;

- період усталеної адаптації, коли завершується формування динамічного стереотипу і пристосовницьких реакцій. У 70% студентів він завершується до кінця першого курсу [5, 339]; [8, 33-34].

Тому досить важливим є цілеспрямована робота ВНЗ по створенню оптимальних умов для адаптації першокурсників. Адже незаперечним є факт, що багато першокурсників важко адаптуються до навчання у ВНЗ. Вони переживають так звані інформаційні стреси. Ці стани типові, особливо, для випускників сільських шкіл, які не мають навичок роботи у великій бібліотеці: їм важко відшукати потрібну літературу, або виділити ті книги, які є найбільш необхідними.

Недостатня сформованість загальнонавчальних навичок заважає швидко конспектувати, опрацьовувати лекційний матеріал. Як наслідок, у студентів виникає невпевненість, незадоволення собою, панічно-тривожний стан, надмірне переживання, що може супроводжуватись головним болем, безсонням, іншими психосоматичними станами [7, 415-416].

Важливими завданнями на шляху реалізації окресленої проблеми є забезпечення кваліфікованої допомоги в організації й плануванні самостійної навчальної роботи; озброєння студентів першого курсу знаннями про інноваційну культуру навчальної праці, освоєння сучасних освітніх технологій; ознайомлення їх з особливостями методики самостійної роботи з кожної навчальної дисципліни; активізація розумової діяльності студентів на заняттях; забезпечення розуміння змісту навчальних занять як умови логічного аналізу отриманої інформації; консультації (групові й індивідуальні) з інноваційної культури сучасної навчальної праці; формування потреби до самовдосконалення; забезпечення контактності викладачів і студентів [9, 34]. При цьому важливим є прагнення молодшої людини до самостійності, що сприятливо впливає на організацію самоосвіти і самовиховання в цілому.

Ще однією соціально значущою рисою студентства є також цілеспрямований пошук сенсу життя, прагнення до нових ідей. Проте в силу недостатності життєвого досвіду, поверховості в оцінюванні явищ життя деякі студенти від справедливої критики переходять до критицизму і навіть до нігілізму. Але все важливим є питання формування морально-психологічного ідеалу людини, який регулює навчання і поведінку. Лише незначна частина студентів першого курсу, як переконує М. М. Фіцула, має чітке уявлення про ідеал і прагне до самовдосконалення відповідно до цього ідеалу; переважна більшість студентів не замислюється над своїм ідеалом і конкретного уявлення про нього не має або він ще нестійкий.

Важливим також є врахування того, що внаслідок набуття нового соціального статусу (студент ВНЗ) формується почуття відповідальності за свою поведінку, навчання і громадську роботу. Вступивши до ВНЗ, обравши шлях самостійного життя, молоді люди переймаються

питаннями майбутнього. Надії переважно оптимістичні, але багато залежить від того, чи вдало обрана професія. Це значною мірою впливає на ставлення майбутніх фахівців до здобуття нових знань [8, 34-35] та визначення здатності (як зазначалося вище) рівня самостійності цього процесу. При цьому активізації пізнавальної діяльності студентів, їх вдосконаленню сприяє оптимізм, який має вияв у почутті бадьорості і життєрадісному настрої, упевненості в собі, своїх можливостях, впевненості в тому, що мрії збудуться.

Ми переконані, що при цьому найважливішою здатністю, якою повинен оволодіти студент у ВНЗ, – це, власне, здатність учитися, яка є однією з визначальних у його професійному становленні, бо визначає можливості подальшого вдосконалення як фахівця. Навчитися вчитися важливіше, ніж засвоїти конкретну сукупність знань, при цьому незамінним є вміння самостійно здобувати знання, засновані на творчому мисленні.

У процесі професійної підготовки майбутніх фахівців важливо враховувати їх професійні плани, які засвідчують здатність до самовдосконалення. Показниками характеру і дієвості життєвої програми особистості є система інтересів, бажань і устремлінь; комплекс ділових якостей: єдність слова і діяльності, самостійність, ініціативність, відповідальність, працездатність, уміння доводити розпочату справу до кінця тощо [9, 38].

У контексті розкриття окресленого питання слухним буде розглянути одну з наявних типологій сучасного студентства, розроблену Б. Г. Ананьєвим, критеріями визначення якої є ставлення до навчання, наукова і громадська активність, загальна культура і відчуття колективізму. До неї входять шість типів студентів:

1. Відмінно навчається з профілюючих, загальнотеоретичних, суспільних дисциплін. Займається науково-дослідною роботою. Має високу культуру. Бере активну участь у громадській роботі. З колективом пов'язаний різнобічними інтересами.

2. Добре навчається. Здобуття спеціальності вважає єдиною метою навчання у вищому навчальному закладі. Суспільними дисциплінами цікавиться у межах програми. Пов'язаний з колективом навчальними і професійними інтересами. Бере активну участь у громадській роботі. Викладачі та товариші вважають його хорошим студентом.

3. Відмінно встигає у навчанні, розглядає науку як основну сферу інтересів і діяльності. Виявляє інтерес до суспільних наук як засобу пояснення дійсності і власної поведінки. Має високу загальну культуру. Активний у громадській діяльності, з колективом пов'язаний широкими науковими інтересами. Студент цього типу – майбутній учений. Деякі студенти цього типу займаються лише наукою, всі інші заняття

вважають марною тратою часу. Саме про них кажуть «раціональність ХХІ століття».

4. Добре навчається, цікавиться суспільними науками; науково-дослідною роботою, як правило, не займається. Загальна культура обмежена професійними інтересами. Активний у громадській роботі і в житті колективу, інтереси якого розглядає як власні. Активний громадський діяч. Його поважають за чесність, принциповість, єдність слова і справи.

5. Встигає у навчанні з усіх дисциплін. Науково-дослідною роботою не займається. Розглядає спеціальність і культуру як основну сферу своїх інтересів і діяльності. У суспільному, громадському житті не бере активної участі. З колективом його поєднують культурні та розважальні інтереси. Серед студентів він – визнаний ерудит, знавець сучасного мистецтва.

6. Має низьку успішність. Науково-дослідною роботою не займається. Пасивний у громадському житті. Відпочинок і розваги розглядає як головну сферу своєї діяльності. З колективом пов'язаний головним чином інтересами відпочинку. Вважає себе «оригіналом», іноді морально нестійкий. До ВНЗ вступив тому, що це «модно». До своєї професії байдужий і вважає її лише джерелом існування. Навчається з мінімальним зусиллям; де є можливість, використовує шпаргалку [6, 23-24].

До якої б класифікаційної групи не належав студент, за час навчання у ВНЗ він має навчитися поведінки, яка відповідає загальноприйнятим нормам і правилам моралі і права, а також виховати в собі за час навчання, як ми вже зазначали, здатність учитися. А викладач ВНЗ (разом з куратором та представниками органів студентського самоврядування) мають допомогти студенту у виробленні індивідуального стилю життя, індивідуального стилю діяльності та спілкування. Для розв'язання такого завдання викладачеві необхідно володіти деякими навиками і методиками психодіагностики, а також озброїти студентів прийомами самопізнання [3, 57]. Найважливіше значення має знання психологічних і психофізіологічних особливостей студентів, що обумовлені їх соціальним статусом, віком і характером основної діяльності.

Висновки. Узагальнюючи вищезазначене, підкреслюємо, що студентство є складовою частиною молоді, її специфічною групою, характеризується особливими умовами життя, побуту і праці, суспільною поведінкою і психологією, системою ціннісних орієнтацій. Звідси, студентство треба розглядати як соціальну групу в системі вищого навчального закладу, яка має свою мету, свої специфічні особливості і яка готується до виконання соціальних ролей і функцій

інтелігенції. А постійне вивчення рівня розвитку і вихованості кожного студента та колективу академічної групи дає змогу ефективно вибудовувати навчально-виховний процес у ВНЗ із урахуванням тих змін, яких зазнає студентський колектив загалом і кожен його учасник зокрема, коригувати зміст і методику цього процесу. При цьому важливим завданням кожного викладача є допомогти студентові в процесі становлення його не тільки як майбутнього спеціаліста, але й як особистості, сприяти створенню атмосфери свободи, самоповаги та творчості.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Балакирова О. М., Яременко О. О. Проблеми соціального розвитку молоді на сучасному етапі // Молодь: стан, проблеми, шляхи розв'язання. – К.: АЛД, 1996. – Вип. 5. – С. 231-256.
2. Власенко А. С. Некоторые вопросы воспитания советского студенчества на современном этапе: Ученые записки. – Моск. обл. пед. инст. – М., 1971. – С. 54.
3. Власенко Л. В. Концепція соціально-психологічного супроводу студентів вищих навчальних закладів // Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – Т. IV. – Ч. 2. – К., 2001. – С. 54-61.
4. Кобильченко В. В. Формування особистості як психолого-педагогічна проблема // Нові технології навчання. – 2001. – Вип. 31. – С. 3-12.
5. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: Навч. посібник (для студ. вищих навч. закл.) / В. Л. Ортинський – К.: Центр учбової літератури, 2009. – С. 337-352.
6. Современные психолого-педагогические проблемы высшей школы / Под ред. Б. Г. Ананьева, Н. В. Кузьминой. – Ленинград, 1974. – С. 5-98.
7. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т. І. Туркот. – К.: Кондор, 2011. – С. 350-427.
8. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник / М. М. Фіцула. – К.: «Академвидав», 2006. – С. 32-45.
9. Чорний Г. М., Ястреб М. П. Організація навчально-виховного процесу у ВНЗ. Навчальний посібник / Г. М. Чорний, М. П. Ястреб. – К.: НУБіП України, 2008. – С. 28-41.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Дубінка Микола Михайлович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: самовизначення особистості майбутнього педагога; педагогіка вищої школи; вивчення педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського.